

GY. SZABÓ ANDRÁS

Kaszaüllő

Egy vakaró kefe és két egérfogó mellől emeltem ki az istállóablak mélyedéséből a rozsdás vasdarabot. – Nézd – mondtam öcsémnek –, tudom, hogy ez már volt a markomban egyszer.

Öcsém hümmögött valamit, és egy szekérekereket rugdosott a lábával, melynek küllőit a kerékaggyal együtt rég kitördelte az idő, de én már tudtam, mikor portól és pókhálótól megtisztítottan tenyerébe nyomtam a vasat, hogy hol is láttam, s mikor; a formája árulta el a rendeltetését.

– Tudod mi ez? A kaszaüllő.

Most már ketten hajoltunk a szép, törformájú tárgy fölé, s egymás szavába vágva idéztük emlékeinket. – Hát persze, ezt a hegyes felét verte be nagyapa a fárönkbe, verte, amíg csak középtájt a perem engedte. A peremig bevert üllő már szilárdan állt a fában, lehetett kaszát kalapálni a tetején.

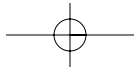
Egymás kezébe dobáltuk a vasat, a régmúlt egy mozaikkockája került a helyére, ennek örültünk olyan gyerekesen. Építhettünk köré egész eseménysort, történetfüzért, s ez már elég volt arra, hogy újabb és újabb emlékegyüttesek kapaszkodjanak gomolyaggyá tapadva a meglévők nyomába. Így állhatott össze akár a legapróbb részletéig minden ízével és zamatával egy megtalált régi délelőtti szokásrendje.

Álltunk az udvaron az istálló mellett, magunk mögött hagyva a rokonokkal zsúfolt szoba sűrű levegőjét, az éles napfényben. A szilvafa, mely még látta gyermekkorunkat, amikor hetekre, nyáron egész hónapokra leszöktünk apám falujába, fáradtan hullatta leveleit. Igen öreg fa volt, félig élt csak, s úgy engedte le ágairól a fonnyadt leveleket, ahogy az istálló fala a málló vakolatot.

– Emlékszel – kérdezte öcsém –, emlékszel arra a délelőttre? Az istállóablak alá mutatott, – itt ült nagyapa.

Úgy élem meg ma is azt a délelőttöt, mintha valami meteorit került volna földünk légterébe, s annak egy darabja a falu határába is becsapódott volna. Különös, hogy a varázslatos eseménynek otthont adó nap tavaszi nap volt, holott a legkritikább esetben látogattuk meg a falut tavasszal. A csoda, az újjáéledés felől nézve viszont csakis tavaszi napon kellett lejátszódnia a Gondviselés elrendelésében mindannak, ami történt.

Már kora reggeltől kint bandáztunk a Repce partján a csonkolt törzsű parti fűzek között. Két pajta szorosában, a kertek alján szaladtunk ki a rétre, de félúton megálltunk, mert valamelyikünknek eszébe jutott, hogy reggeli után nem nyitotunk be a hátsó szobába. A hátsó szobában nagypapa feküdt, vastag dunyha alatt,

magasra polcolt vánkoson. A romlás jelei a járásban mutatkoztak először, el egészen addig, amikor már képtelen volt lábát a szekérrúd magasságáig felemelni, hogy onnan a bakra segítse magát. A járom ugyan ott maradt az istálló falán, de a tehének, melyeknek nyakába a jármot igazította, egymás után költöztek ki a járszol mellől, hogy soha, soha többé vissza ne térjenek.

Akkor már jó két éve feküdt agyvérzéssel, érszűkületes lábbal, éjjel-nappal vetett ágyban, a hátsó szobában. Nemigen érdekelte valamikori környezetének látványos felszámolása, egykedvűen vette tudomásul, hogy a szekér a szomszédhoz került, a szecs kavágó, a borona, az eke, de még a szétszedett hombár is egy másik faluban talált gazdára. Nem mozgott. Nagyanyám kendővel letakart hokedlit helyezett el a szoba sarkában, melynek körformára kivágott tetejével, az alatta megbújó vödör rendeltetésével csak megzavarodva, jóval később lettünk tisztában. Sokat olvasott.

A gerendára erősített polc könyvei közül Solohov Csendes Donját emelte le legtöbbször. Otthonos terepen járt a könyv oldalain, a regény helyszíneinek egy részét katonaként, hadifogolyként megismerte. Kezében volt a könyv akkor is, amikor bezúdultunk a szobába.

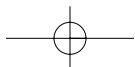
– A malomnál voltatok? – alig értettük, mit mond.

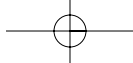
A malmot, folyóparti gyerekkorunk szentélyét abban az évben kezdték el bontani. A lapátkerekeket már kiemelték a vízből, társzekerek vitték a szerkezet gépés fa alkatrészeit ismeretlen helyre. Néhány hónap múlva már csak a zsilipek maradnak meg láncos vasajtaikkal a folyó vizében, hogy aztán hosszú ideig ezek a rozsdaverte vasdarabok jelentsék az elvesztett édent, mert a malmot téglástul, gerendástul széthordták. A Repce két partját viszont még sokáig összeköti a malomgát, melynek zsilipajtajai leeresztett állapotukban vízesés formájában engedték tovairamlani tetejükön át a folyó vizét. A legélvezetesebb, legmerészebb játék marad évekig, alábújni a vastag sugárban ömlő víz alá, elidőzni a zuhogó víz poklot riasztó zajában, nézni kifelé az elmosódott tájra.

A látogatás bent, a hátsó szobában nem tartott sokáig, inkább a tisztelet marasztalt nagyapánál, mint az eleven, kíváncsi érdeklődés. Magunknak se mertük bevallani; a ragaszkodás lángját jól érzékelhetően alásrófolta a mozdulatlanságra kárhoztatott test nyugalma, a háború történeteit hihetetlen megjelenítő erővel visszaadó agy és száj fokozatos megtorpanása. Kérdéseinkre egyre ritkábban érkezett válasz, a katonasors, a bajtársi összekapaszkodás szívmengető példái, a szép és kegyetlen orosz tél, a vég nélküli hómező, a hadifogság kockái, mind fakóbban kaptak helyet az emlékezésben.

Azért esténként még fel-felpillantottunk a hátsó szoba ajtaja feletti képre, a Vezérfiaink az első világháborúban című olajnyomatra, hogy számba vegyük Ferenc Józseftől Vilmos császáron át egészen a török szultánig mindazokat, akik szerepet játszottak, természetesen nagyapánk mellett, a világháború eseményeiben.

Ezeknek a tavaszi napoknak az egyikén történt, hogy egy özvegyasszony meghalt a faluvégen, akinek kabátja bélésében megtalálták nagyapám fiatalkori fényképét. Az 1914-es júliusi mozgósítás, s az azt követő besorozás előtt közvetlenül ké-

szült a felvétel, a hátoldalán közölt dátum szerint. Valószínűleg az eljegyzés szándékával adta át nagyapánk arcképét a fiatal lánynak, aki egy életen keresztül megőrizte a kabát bélése alatt. Mivel nagyapám nem érkezett meg a többiekkel a frontról, csak hatéves hadifogsága után tér haza, és hír sem jött felőle, a lány férjhez ment. Soha nem tudhatjuk meg, mi ment végbe benne, amikor nagyapám hosszú távolléte után egyszer csak megjelent a faluban. Mit tudtak mondani egymásnak akkor, s később, az évekkel, évtizedekkel mérhető időben, mondjuk a vasárnapi mise után, kifelé sodródva a templom ajtaján, vagy az Imre-napi búcsúk forgatagában, amikor szinte elkerülhetetlen volt a találkozás, erről nem beszélt senki. Mindenesetre nagyon jól emlékszem arra a délutánra, amikor az elhunyt asszony hozzátartozója elhozta a fényképet, melyet nagyanyám a kis Szűz Mária-szobor és a rózsafüzér mellett helyezett el a komód tetején.

Varázslatosan tiszta, meleg kora tavaszi idő volt a csoda napján. Öten, hatan, a szomszéd fiúkkal kint csatangoltunk a sasos, sarjadó fűben, felszaladtunk egészen a Feketeérig, ahol a Répce túloldalán a góri templomtorony gombja csillant meg a fák között. A friss tavaszi vetésben nyulak szaladgáltak még szürke téli bundájukban, cikkcakkban futottak versenyt a barázdákban. Kicsit távolabb tőlük őzek mutatták magukat, csoportokba verődve álltak a fényben, idelátszott fehér tomporuk. Nyers, erjedő földszaggal telítődött a levegő, s ahogy iramodtunk vissza a sánc tetején a Répce-parton, szinte hallani lehetett a rügyek, a friss hajtások pattogását.

Minden, minden mozgásban volt. A harsánykék égen gyors cikkanással vadgalambok röptültek, a magasban ölyv körözött, a fák kopasz ágain kövér varjak tolászkodtak. Még kiszaladtunk a malomhoz, melynek utoljára láttuk épségben háromosztatú tömbjét, nyáron már csak a tető nélküli épület vigasztalan látványa fogad majd, s aztán a sánctól letérve, a kertek alján megindultunk vissza udvarunk irányába.

És itt értek el minket az odvas, göcsörtös fűzfák között a csoda első jelei. Nem éles cinkehang volt az, amit hallottunk, nem a vasúti krampácsoló csákányának fémes hangja, nem telegráfrótok összeverődése, valami egészen más, ismerős zaj volt. Az udvar felől jött; nem akartunk hinni a fülünknek. Soha, azóta sem éreztem a tavaszt olyan magával ragadóan, mint akkor. Futás közben a talpamon keresztül ivódott belém a melege, metsző napsütésével átjárta egész testemet.

Tévedhetetlen bizonyossággal tudtuk, hogy bent, az udvarban most valami hasonló történik, mint a természetben. Ha csak ideig-óráig, de valaki visszakapta az életét, belekerült az élet szüntelen körforgásába, újjászületett egy időre. Álltunk nagyapánk feje felett, nyaka mély ráncaiban szántóföldek barázdái szaladtak össze, s ahogy kabátja kifosztó válltömését néztem, még az ő nagy telei is eszembe jutottak. A fej ritmikusan mozgott a báránnyőr sapka alatt, akár egy órainga. Egyetlenegyszer fordult csak felénk, pillantásába fogva megkövült tekintetünket, hogy aztán vissza is kapja a rönkbe vert üllő fölé.

Pontos ütésekkel tükörsimára verte a kasza élet.

